

Metaphrasis in Ecclesiasten Salamonis

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΝ ΤΟΥ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ.

ΚΕΦΑΛ. Α΄.

Τάδε λέγει Σαλομών, ὁ τοῦ Δαβίδ βασιλέως καὶ προφήτου παῖς ἀπάση τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, παρὰ 989 πάντας ἀνθρώπους βασιλεὺς ἐντιμότητος, καὶ προ φήτης σοφώτατος. Ὡς κενὰ καὶ ἀνόνητα τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματά τε καὶ σπουδάσματα, ὅσα ἂν θρώπινα. Οὐδὲ γὰρ ἔχει τις εἰπεῖν ὄφελός τι τούτοις προσηρτημένον, ἅπερ ἄνθρωποι περὶ γῆν ἔρποντες, καὶ σώμασι καὶ ψυχαῖς ἐκτελέσαι σπεύδουσι, τῶν μὲν προσκαίρων ἡττημένοι, ἀνωτέρω δὲ τῶν ἄστρον τῶ γενναίῳ τῆς ψυχῆς ὄμματι, οὐδ' ὅτιοῦν κατιδεῖν βουλόμενοι. Καὶ κατατρίβεται ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, καὶ ὠρῶν καὶ ἐνιαυτῶν περιόδους, ἡλίου τε δρόμους περιωρισμένους, τῶν μὲν παραγινομένων, τῶν δὲ ὑπαπαιρόντων. Ἔοικε δὲ τὸ πρᾶγμα, χειμάρρων παρόδῳ, ἀμετρήτῳ θαλάσσης ἐπιπτώοντων βυθῶ σὺν ταραχῇ πολλῇ. Καὶ τὰ μὲν δι' ἀνθρώπους ὑπὸ Θεοῦ γεγονότα, μένει τὰ αὐτὰ, οἶον. τὸ ἀπὸ γῆς γενναῖσθαι, τὸ εἰς γῆν ἀπιέναι, τὸ αὐτὴν ἐστάναι τὴν γῆν, τὸ τὸν ἥλιον ἄπασαν αὐτὴν ἐκπεριῖόντα, πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν περιτρέχειν ὄρον, καὶ τὰ πνεύματα ὡσαύτως, τοὺς τε ποταμοὺς τοσοῦτους εἰς θάλασσαν ἐκδιδόντας, καὶ τοὺς ἀνέμους ἐμπίπτοντας, μὴ ἀναγκάζειν αὐτὴν ὑπερβαίνειν τὰ αὐτῆς μέτρα, μηδὲ αὐτοὺς παρανομεῖν. Καὶ τὰ μὲν ὡς εἰς τουτονὶ συντελοῦντα ἡμῖν τὸν βίον, οὕτως ἄραρε. Τὰ δ' ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐπιτεχνῶμενα ῥήματά τε καὶ πράγματα, μέτρον οὐκ ἔχει. Καὶ λόγων πολλὸν μὲν ὄμιλος, ὄνησις δὲ οὐδεμία ἀπὸ τῆς πεπλανημένης φλυαρίας· ἀλλ' ἄπληστόν ἐστι τὸ τῶν ἀνθρώπων φύλον, πρὸς τε τὸ λέγειν, πρὸς τε τὸ ἐτέρου λέγοντος ἀκούειν· ἔτι δὲ καὶ τὸ ὄμμασιν εἰκαίοις ἕκαστα τῶν παραπιπτόντων ὄρα ἰδέσθαι. Τί ἂν γένοιτο ὕστερον, ὅπερ οὐκ ἤδη τετέλεστο, ἢ πρὸς ἀνθρώπων; Τί καινὸν τὸ μηδέπω εἰς πεῖραν ἔλθον, ὅτου καὶ μνησθῆναι ἄξιον; Ἐγὼ μὲν γὰρ οἶμαι οὐδὲν, ὅτι δ' ἂν εἴπη πρόσφατον, ἢ καινὸν ἀναλογιζόμενος εὐρήσει, μηδὲ τοῖς πάλαι ἄγνωστον. Ὡσπερ δὲ τὰ πρότερα λήθη κέκρυπται, οὕτω καὶ τὰ ἐνεστῶτα, εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ἀμαυρωθήσεται. Καὶ οὐκ αὐτοσχεδιάζω ταῦτα νῦν ἐκκλησιάζων· ἀλλὰ μοι βασιλείαν Ἑβραίων ἐν Ἱεροσολύμοις πεπιστευμένῳ, ἱκανῶς ἅπαντα πεφρόντισται. Ζητήσας δὲ μεμελημένος, καὶ σοφῶς κατανοήσας τὴν περὶ γῆν φύσιν ἅπασαν, ποικιλωτάτην ἔγνω, ὡς ἀνθρώπων δέδοται πονεῖν ἐπὶ γῆς, ἄλλοτε ἄλλοιᾶ καμάτου προφάσει ἐγκαλινδουμένῳ εἰς τὸ μηδὲν. Πνεύματος δὲ ἀλλοκότου καὶ μουσαροῦ τὰ κάτω ἅπαντα πλήθει, ὥστε μὴ εἶναι αὐτὰ ἀνακτήσασθαι, ἀλλὰ μηδὲ ἀναθυμηθῆναι τὸ παράπαν ὅση τὰ κατὰ ἀνθρώπους πράγματα κατείληφεν ἀτοπία. Λογισάμενος γὰρ ποτε ἐγὼ κατ' ἐμαυτὸν, καὶ οἰηθεὶς ὡς ἀπάντων εἶην τότε τῶν πρὸ ἐμαυτοῦ γεγονότων ἐνταυθοῖ σοφώτερος· 992 ἔγνω παραβολὰς τε συνεῖναι καὶ πραγμάτων φύσεις. Ὡδήθη δὲ τὴν ἄλλως ἐπὶ τούτῳ φέρεσθαι, καὶ σοφία μὲν γνῶσιν ἐπεσθαι, γνῶσει δὲ πόνους ἐπακολουθεῖν.

ΚΕΦΑΛ. Β΄.

1 Τοῦτο δὴ τοῦθ' οὕτως ἔχει νομίσας, ἔγνω ἐπὶ ἑτέραν ἰδέαν τραπέσθαι βίου, καὶ ἐκδοῦναι μὲν ἐμαυτὸν τρυφῇ, πεῖραν δὲ λαβεῖν ἡδονῶν ποικίλων. Νῦν τοίνυν συνῆκα ὡς τὰ τοιαῦτα μάταια σύμπαντα· καὶ γέλωτα μὲν εἰκὴ φερόμενον ἐπέσχον, ἡδονὴν δὲ πρὸς τὸ σωφρονεῖν ἐκόλασα, πικρῶς ἐπιτιμήσας αὐτῇ.

Λογισάμενος δὲ, ὅτι ψυχὴ δύναται στήσαι μεθύουσαν καὶ ρέουσαν ὡσπερ οἶνον σώματος φύσιν, ἐγκράτεια δὲ δουλοῦται ἐπιθυμίαν· προεθυμήθην κατιδεῖν, τί ποτε εἶη προκείμενον ἀνθρώποις σπουδαῖον, καὶ τῷ ὄντι καλὸν ὃ καταπράζονται παρὰ τοῦ τονι τὸν βίον. Διεξελήλυθα γὰρ τὰ λοιπὰ σύμπαντα ὅσ' ἀξιάγαστα νομίζεται, οἴκων τε ὑπερψηφίων ἀνορ θώσεις καὶ φυτείας ἀμπελων, ἔτι δὲ παραδείσων κατασκευὰς, καὶ παντοίων δένδρων καρποφόρων κτήσεις καὶ ἐπιμελείας· ὅπου δὲ καὶ δεξαμεναὶ μεγάλαι πρὸς ὑποδοχὰς ὑδάτων κατεσκευάσθησαν, εἰς δαψιλῆ ἀρδείαν τῶν φυτῶν ἀπονεμεημένοι. Πε ριεβαλόμην δὲ καὶ οἰκετῶν πλήθος, θεράποντας καὶ θεραπαίνας· ἄλλους μὲν ἔξωθεν κτησάμενος, ἄλλους δὲ καὶ παρ' ἐμαυτῷ γενομένους καρπωσάμενος. Ζῶων δὲ τετραπόδων ἀγέλαι, πολλὰ μὲν βουκολίων, πολλὰ δὲ ποιμνίων ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἡλθον ἐξουσίαν παρ' ὄντιν οὖν τῶν πάλοι. Θησαυροὶ τε χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου προσέρβρεον, δορυφόρους τέ μοι καὶ δασμοφόρους, τοὺς ἀπάντων βασιλεῖς πεποιημένω. Χοροὶ τε συνεκροτοῦντο παμπληθεῖς, ἀρρένων δὲ τε ὁμοῦ καὶ θηλειῶν εἰς τὴν ἐμὴν τέρψιν, παναρ μόνιον ἐκπονούντων ὠδὴν. Συμπόσιά γε μὴν καὶ οἰνοχόους εἰς τοῦτο ἀπέταξα τῆς τρυφῆς μέρος ἐξ ἑκατέρου γένους ἀνθρώπων ἐξελεγμένους, οὐδ' ἂν καταλέγειν ἔχοιμι, τοσοῦτον ὑπερέβαλον τούτοις τοὺς πρὸ ἐμοῦ βασιλεύσαντας Ἰερουσαλήμ. Εἶτα συνέβαινε, τὰ μὲν τῆς σοφίας μοι ἐλαττοῦσθαι, πληθύνειν δὲ τὰ τῆς οὐκ ἀγαθῆς ἐπιθυμίας. Παντὶ γὰρ ὀφθαλμῶν τε δελεάσματι, καὶ καρδίας ἀκράτοις ὄρμαϊς ἐφίεις πανταχόθεν προσπιπτούσαις, ἡδονῶν ἐλπίσιν ἐμαυτὸν ἐκδεδωκώς· καὶ πάσαις τρυφαῖς δειλαῖαις, τὴν ἐμαυτοῦ ἐγκατέδησα προαίρεσιν. Οὕτω γὰρ μοι αἱ ἐνθυμήσεις, εἰς δυσπραγίαν ἠνέχθησαν, ὡς ταῦτα μὲν εἶναι καλὰ, ταῦτα δὲ μοι προσήκειν διαπράττεσθαι νομίζειν. Εἶτα ποτὲ ἀνανήψας ἐγὼ καὶ ἀναβλέψας, κατεῖδον ἄπερ ἐν 993 χερσὶν εἶχον, μοχθηρὰ ὁμοῦ καὶ παγχάλεπα, πνεύματος οὐκ ἀγαθοῦ ποιήματα. Οὐδὲν γὰρ ὅτι οὖν ὑπ' ἀνθρώπων ἡρημένον, ἀποδεκτὸν εἶναί μοι νῦν καταφαίνεται καὶ περισπούδαστον ὀρθῶ λογισμῷ. Συλλογισάμενος οὖν τὰ τε σοφίας ἀγαθὰ, καὶ τὰ ἀφροσύνης κακὰ, εἰκότως ἂν ἱκανῶς θαυμάζοιμι ἂν δρα τοιοῦτον, ὅς τις φερόμενος ἀλόγως· ἔπειτα ἔαυ τοῦ λαβόμενος, εἰς τὸ δέον ἐπιστρέψει. Φρονήσεως γὰρ καὶ ἀφροσύνης πολὺ τὸ μέσον, διαφορὰ δὲ ἀμφοῖν τοσαύτη, ὅση περ ἡμέρας πρὸς νύκτα. Ἔοικε τοίνυν, ὁ μὲν ἀρετὴν ἡρημένος, τρανῶς τε ἕκαστα καὶ ἄνω βλέποντι· τῆς* τε ἑαυτοῦ πορείας, λαμπροτάτου φέγγους καιρῶν πεποιημένω· ὁ δ' αὖ κακίᾳ ἐμπεπλεγμένος, καὶ πλάνη παντοῖα ὡς ἐν σκοτομῆνι πλανωμένω, τυφλὸς τε ὢν τὴν πρόσοψιν, καὶ ὑπὸ τοῦ σκότους τῶν πραγμάτων ἀφηρημένος. Τέλος δὲ ἐπινοήσας ἑκατέρου τῶν βίων τούτων ἐγὼ τὸ διὰ φορον, εὖρον οὐδὲν, καὶ ὡς κοινωνὸν ἀφρόνων ἐμαυτὸν καταστήσας, τὰ τῆς ἀφροσύνης ἐπίχειρα δέξομαι. Τί γὰρ ἢ τῶν σοφισμάτων ἐκείνων ἀγαθόν, ἢ ποῖα ὄνησις τῶν πολλῶν λόγων, ὅπου γε τὰ φλυαρίας ρεύματα, ὡσπερ ἐκ πηγῆς ὀρμάται τῆς ἀφροσύνης; Σοφῶν δὲ καὶ ἄφρονοι κοινὸν οὐδὲν, οὐ κατὰ ἀνθρώπων μνήμην, οὐ κατὰ Θεοῦ ἀμοιβήν. Τῶν δ' ἐν ἀνθρώποις πραγμάτων, ἔτι ἄρχεσθαι δοκούντων, ἤδη τὸ τέλος ἐπιλαμβάνει ἀπάντων. Σοφὸς δὲ οὐδέποτε ἀσυνέτω τοῦ αὐτοῦ κοινωνεῖ τέλους. Ἐμίσησα τοίνυν καὶ τὸν σύμπαντά μου βίον, τὸν ἐν τοῖς ματαίοις ἀναλωθέντα, ὃν διήγαγον τοῖς περὶ γῆν πόνοις προστετηκώς. Ὡς γὰρ συνελόντι φάναι, πάντα μοι λυπηρῶς ἐκμεμύθηται ὀρμῆς ἀλογίστου γενόμενα ποιήματα· καὶ διαδέξεται τις αὐτὰ ἕτερος, εἴτε σοφός, εἴτε ἡλίθιος, τὰς ψυχρὰς τῶν ἐμῶν καμάτων ἐπικαρπίας. Ἀπολαβομένω δὲ μοι ταῦτα καὶ ἀπορρίψαντι, κατεφάνη τὰ τῷ ὄντι ἀγαθὰ προκείμενα ἀνθρώπῳ, σοφίας τε γνῶσις, καὶ κτήσις ἀνδρείας. Εἰ δὲ τις τούτων μὲν οὐκ ἐφρόντισεν, ἐτέρων δὲ ἐπτόχεται, ὁ τοιοῦτος εἴλετο μὲν πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, μετῆλθε δὲ κακίαν ἀντὶ χρηστότητος, καὶ μόχθον ἀνθ' ἡσυχίας, ταραχοῖς ποικίλοις περιελκόμενος, νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν συνεχόμενος αἰεὶ, σώματός τε

ἐπείγουσι καμά τοις, καὶ ψυχῆς φροντίσιν ἀδιαλείπτους, σφαδαζού σης αὐτῶ τῆς καρδίας, ἀλλοκότων ἔνεκα πραγμάτων. Οὐ γὰρ τὸ τέλειον ἀγαθὸν περὶ βρωσίῃν τε καὶ πόσιν ἰζάνει· εἰ καὶ μάλιστα ἐκ Θεοῦ ἀνθρώποις γίνονται αἱ τροφαί· οὐδὲν γὰρ τῶν πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν δεδομένων ἔξω τῆς αὐτοῦ ὑπάρχει προνοίας. Ἄλλ' ὁ μὲν ἀγαθὸς ἀνὴρ, σοφίας ἐκ Θεοῦ τυχὼν, εὐφροσύνης ἔτυχεν οὐρανοῦ· ὁ δ' αὖ πονηρὸς, θεηλάτοις ἐλαυνόμενος κακοῖς, πλεονεξίαν νοσῶν, πολλά τε ἀθροῖσαι σπουδάζει, καὶ τὸν ὑπὸ Θεοῦ τετιμημένον ἐναντίον τοῦ πάντων Δεσπότητος ὀνειδίσαι σπεύδει, δῶρα προτεινῶν ἄχρηστα, δολερά τε ὁμοῦ καὶ μάταια τῆς ἑαυτοῦ ἀθλίας ψυχῆς σπουδάσματα πεποιημένος. 996

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

1 Χρόνος δὲ οὗτος πάντων γέμει τῶν ἐναντιωτῆ των, τοκετῶν, εἴτα θανάτων, βλαστήσεως φυτῶν, εἴτα ἀνατροπῆς· ἰάσεων καὶ ἀναιρέσεων, οἴκων τε εὐορθώσεως καὶ καταλύσεως, κλαυθμῶν καὶ γελῶ των, κοπετῶν καὶ ὀρχημάτων. Νῦν μὲν συνάγει τις τὰ ἀπὸ γῆς, νῦν δὲ ἐξέβαλε· καὶ ποτὲ μὲν ἐπιμέμηνε γυναικί, ποτὲ δὲ αὐτὴν ἀποστυχεῖ. Καὶ νῦν μὲν ἐζήτησέ τις ὄτιοῦν, νῦν δὲ ἀπώλεσε· καὶ νῦν μὲν ἐφύλαξε, νῦν δὲ προήκατο· ἄλλοτε ἀπέκτεινεν, ἄλλοτε ἐφονεύθη· ἐλάλησεν, εἴτα ἠσύχασεν· ἠγάπησεν, εἴτα ἐμίσησε. Τὰ γὰρ ἐν ἀνθρώποις πράγματα ποτὲ μὲν πολεμεῖται, ἄλλοτε δὲ εἰρηνεύεται, ὀξυρρόπως τῶν πραγμάτων ἐξ ἀγαθῶν εἶναι δοκούντων εἰς ὁμολογούμενα κακὰ μεταπιπτόντων. Πausώμεθα τοίνυν ἐξ ἀνονήτων μόχθων. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα, ὡς γέ μοι δοκεῖ, κέντροις ἰοβόλοις ἀνθρώπους ἐξοιστρεῖν ἐτέθη. Καιροσκοπὸς δὴ τις πονηρὸς τὸν αἰῶνα τοῦτον περικέχηεν, ἀφανίσαι ὑπερδιατεινόμενος τὸ τοῦ Θεοῦ πλάσμα, ἐξ ἀρχῆς αὐτῶ μέχρι τέλους πολεμεῖν ἤρημένος. Πέπεισμαι τοίνυν τὰ μέγιστα ἀγαθὰ ἀνθρώπων εὐθυμίαν καὶ εὐποιίαν ὑπάρχειν, καὶ μὲν τοι καὶ τὴν πρόσκαιρον ταύτην ἀπόλαυσιν ἐκ Θεοῦ παραγενέσθαι μόνον, εἰ δικαιοσύνη τῶν πράξεων ἠγοῖτο. Τῶν δὲ αἰωνίων καὶ ἀφθάρτων πραγμάτων, ὅσα ὁ Θεὸς παγίως ὥρισεν, οὔτε τι ἀφελεῖν, οὔτε τι προσθεῖναι δυνατόν. Ὅτι τι οὖν, ἀλλ' ἔστιν, ἐκεῖνα φοβερά τε ὁμοῦ καὶ θαυμαστά· καὶ τὰ μὲν γενόμενα, ἔστηκε· τὰ δὲ ἐσόμενα, ἤδη κατὰ τὸ προεγνώσθαι γεγένηται. Θεῶ δὲ κέχρηται ὁ ἀδικούμενος βοηθῶ. Εἶδον ἐν τοῖς κάτω μέρεσι, κολάσεως μὲν βάραθρον τοὺς δυσσεβεῖς δεχόμενον, εὐσεβεῖσι δὲ χῶρον ἕτερον ἀνειμένον. Ἐλογισάμην δὲ πάντα ὅμοια ὑπάρχειν παρὰ Θεῶ νομίζεσθαι καὶ κρίνεσθαι, ταυτὸν εἶναι δικαίους καὶ ἀδίκους, λογικὰ καὶ ἄλογα. Χρόνον τε γὰρ ἅπασιν ὁμοίως ἐπιμεμετρηῆσθαι, καὶ θάνατον ἐπηρτηῆσθαι, ταυτὸν τε εἶναι παρὰ Θεῶ κτηνῶν τε καὶ ἀνθρώπων φύλα, διαφέρειν δὲ ἀλλήλων, μόνῳ τῷ ἐνάρθρω τῆς φωνῆς· συμβαίνειν δὲ αὐτοῖς ἅπαντα παραπλήσια, καὶ τὸν θάνατον χωρεῖν, οὐδὲν μᾶλλον ἐπὶ τὰ λοιπὰ τῶν ζώων, ἢ περὶ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπους. Πνεῦμα γὰρ πᾶσιν ὅμοιον εἶναι, καὶ πλέον ὑπάρχειν ἐν ἀνθρώποις μηδὲν, ἀλλὰ πάντα ἐνὶ λόγῳ εἶναι μάταια, ἀπὸ τῆς αὐτῆς γῆς λαβόντα τὴν σύστασιν, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν γῆν ἔξοντα τὴν ἀνάλυσιν. Ἄδηλον γὰρ εἶναι 997 περὶ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, εἰ ἀναπτήσονται ἄνω, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἅς τὰ ἄλογα κέκτηνται, εἰ κάτω διαρρῦνται. Καὶ ὁ μοι ἐδόκει μηδὲν ἕτερον ὑπάρχειν ἀγαθόν, εἰ μὴ τρυφή καὶ τῶν παρόντων χρήσις. Οὐ γὰρ εἶναι πάλιν ὠήθη, ἐπὶ τὴν ἀπόλαυσιν τούτων ἐλθεῖν δυνατόν, ἅπαξ ἀνθρώπων θανάτου γευσαμένῳ.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

1 Ἀπὸ δὲ τούτων ἀπασῶν ἐμαυτὸν ἐπιστρέψας τῶν ἐννοιῶν κατεσκευάμην καὶ ἀπεστράφην πάντα εἶδη συκοφαντιῶν τὰ ἐν ἀνθρώποις πλαζόμενα, ἐξ ὧν τινὲς μὲν ἀδικούμενοι δακρύουσι καὶ θρηνοῦσι, βίᾳ καταβεβλημένοι τῶν ἐπαμυνόντων, ἢ

ὄλως πα ραμυθησομένων αὐτοὺς πάσης πανταχόθεν κατεχού σης ἀπορίας· οἱ δὲ χειροδίκαι εἰς ὕψος αἴρονται, ἔξ οὗ καὶ πεσοῦνται. Τῶν δὲ ἀδίκων καὶ θρασέων, οἱ μὲν ἀποθανόντες, ἄμεινον παρὰ τοὺς μέχρι νῦν ζῶντας ἔπραξαν. Αἰρετώτερος δὲ τούτων ἀμφοτέρων, ὁ ὅμοιος αὐτοῖς ἐσόμενος, μηδέπω δὲ γεγονώς, ὅτι οὐπω τῆς κατὰ ἀνθρώπους ἠψατο πονηρίας. Φανερόν δέ μοι ἐγένετο καὶ ὁπόσος ἀνδρὶ φθόνος παρὰ τῶν πέλας ἔπεται, οἷστρος ὑπάρχων πονηροῦ πνεύματος· καὶ ὅτι ὁ ὑποδεξάμενός τε αὐτὸν, καὶ οἶονεὶ προστερνισά μενος, οὐδὲν ἕτερον ἔχει, ἢ τὸ διεσθίειν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ διαπρίειν τε καὶ δαπανᾶν μετὰ τοῦ σώματος ἑαυτοῦ λύπην ἀπαραμύθητον, τὴν τῶν ἄλλων εὐπραγίαν τιθέμενον. Ἐλοιτο δ' ἂν τις εὖ φρονῶν θατέραν ἐμπλήσῃ τῶν χειρῶν, σὺν ῥαστώνῃ καὶ πραότητι, ἥπερ ἀμφοτέρας σὺν μόχθῳ, καὶ δολεροῦ πνεύματος πανουργία. Ἔστι δέ τι καὶ ἕτερον, ὅπερ οἶδα συμβαῖνον παρὰ τὸ προσῆκον, ἀνδρὸς ἔνεκα προαιρέσεως οὐκ ἀγαθῆς. Ὅς μεμονωμένος πάντοθεν, καὶ οὔτε ἀδελφὸν ἔχων, οὔτε υἱὸν, κτήμασι δὲ πολλοῖς εὐθηνούμενος, ἀπληστία συζῶν, χρηστότητι ἑαυτὸν οὐθ' ὄλως ὀτιοῦν ἐπιδοῦναι θέλει. Ἡδέως οὖν ἂν αὐτὸν ἐροίμην, ὅτου χάριν ὁ τοιοῦτος μοχθεῖ, τὸ μὲν ἀγαθὸν τι δρᾶσαι προτροπάδην φεύγων, ποικίλαις δὲ τοῦ χρηματίσασθαί ποθεν ἐπιθυμίαις διασπώμενος. Πολλῶ δὲ τούτου βελτίους οἱ κοινωνίαν ἅμα βίου ἐστέι λαντο, ἔξ ἧς καρποῖντο ἂν τὰ βέλτιστα; Δύο γὰρ ἂν δρῶν τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν ὀρθῶς προσκειμένων, εἰ καὶ θατέρῳ τινὶ προσπέσῃ τι· ἀλλὰ μὴν οὐ μικρὰν ἐπικουρίαν ἔχει, τὸν αὐτῷ συνόντα. Μεγίστη δὲ καὶ συμφορὰ ἀνθρώπῳ δυσπραγοῦντι, καὶ ἡ ἐρημία τοῦ ἀνακτησομένου. Οἱ δ' αὖ ὁμοδίαιτοι, καὶ τὴν εὐπραγίαν αὐτοῖς ἐδιπλασίασαν, καὶ πραγμάτων ἀβουλή των χειμῶνα παρεμυθήσαντο· ὥστε καὶ μεθημέραν τῇ ἐπ' ἀλλήλοις λαμπρύνεσθαι παρρησία, καὶ νύκτωρ 1000 φαιδρότητι σεμνύνεσθαι. Ὁ δὲ βίον ἀκοινωνήτον ἔλκων, φρικώδη τινὰ ἑαυτῷ διεξάγει ζωὴν, οὐκ ἦσθη μένος, ὡς εἰ καὶ ἐπίθοιτό τις ἀνθρώποις συμπεφρα γμένοις, θρασέως καὶ οὐκ ἀσφαλῶς βουλευέται, καὶ ὅτι οὐδὲ σχοῖνος τριπλῇ ῥαδίως ἀπορρήγνυσθαι πέφυκεν. Ἐγὼ δὲ προκρίνω νέον πένητα σώφρονα, γέροντος βασιλέως ἄφρονος, ᾧ ἐνθύμιον οὐ γεγένηται, ὡς δυνατόν ἐστι, τῶν μὲν ἐκ τοῦ δεσποτηρίου τινὰ εἰς τὸ βασιλεῦσαι καταστῆναι, αὐτὸν δὲ τῆς ἀδίκου δυναστείας, δικαίως ὕστερον ἐκπεσεῖν. Συμβαίνει γὰρ τοὺς ὑπὸ τῷ νέῳ μὲν, ἔμφρονι δὲ τασσομένους, ἀλύπους εἶναι τοὺς ὅσοι προγενέστεροι. Οἱ γὰρ μετέπειτα γενόμενοι, διὰ τὸ ἑτέρου ἀπειράτως ἔχειν, οὐδὲ τοῦτον ἐπαινεῖν δύνανται, ἀγόμενοί τε γνώμη ἀλογίστῳ, καὶ ὀρμῇ πνεύματος ἐναντίου. Ἐκκλησιά ζων δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχε τὸν τ' ἑαυτοῦ βίον ὀρθῶς διαπορεύεσθαι, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀφρόνων εὐχεσθαι, ὅπως ἐπίσταιντο σύνεσιν λαβόντες, ἐκκλίνειν τὴν πρᾶξιν τῶν πονηρῶν.

ΚΕΦΑΛ Ε΄.

1 Γλώσσης δὲ φεῖδεσθαι καλὸν, καὶ εὐσταθούση χρήσθαι καρδίᾳ ἐν τῇ περὶ λόγους σπουδῇ. Οὐ γὰρ χρή ἀλογίστως αὐτῶν ἔχοντα, κἂν ἄτοπα, ἢ τὰ ἐπὶ νοῦν ἐλθόντα, ταῦτα προῖεσθαι διὰ τῆς φωνῆς· ἀλλ' ἐνθου μουμένους, ὅτι εἰ καὶ πολὺ ἀφροσύνην οὐρανοῦ, γινώσκων χρή, ὅτι ἐπ' ἐπηκόω φθεγγόμεθα θεοῦ, καὶ ἔστι λυσιτελεῖν λαλεῖν ἀπεριπτώτως. Ὡσπερ δὲ φρον τίσιν ψυχῆς ποικίλαις παρέπεται ὀνειράτων παντοδαπῇ φαντασίᾳ· οὕτω καὶ ἀφροσύνη φλυαρία συνέζευκται. Ἐπαγγελία δὲ δι' εὐχῆς γινομένη, τέλος λαμβανέτω δι' ἔργου. Ἀφρόνων δὲ ἴδιον, τὸ ἀποβλήτους εἶναι· σὺ δὲ ἀληθῆς ἔσο, γινώσκων ὡς πολλῶ ἄμεινον μὴ εὐξασθαι σε, μηδὲ ὑποσχέσθαι τι δρᾶσαι, ἢ εὐξάμενον, εἶτα παραλιπεῖν. Δεῖ δὲ παντοίως φεύγειν 1001 τὴν τῶνδε καλῶν ῥημάτων ἐπιρρόην, ὡς ἀκουσομένου θεοῦ. Τῷ γὰρ ταῦτα ἐνθυμουμένῳ πλέον οὐδὲν ἐστίν, ἢ τὸ αἰσθάνεσθαι τῶν ἑαυτοῦ ἔργων ὑπὸ θεοῦ διαφθειρομένων. Ὡσπερ γὰρ τὰ πολλὰ ἐνύπνια μάταια, οὕτω καὶ τὰ πολλὰ ῥήματα.

Φόβος δὲ Θεοῦ, ἀνθρώπων σωτήριος, σπάνιος δέ. Ὅθεν [οὔ] χρὴ θαυμάζειν ἀφορῶντα πρὸς τε πένητας συκοφαντούμενους, καὶ πρὸς δικαστὰς παραλογιζομένους. Χρὴ δὲ ἐκτρέπεσθαι τὸ τῶν δυνατωτέρων μείζονας εἶναι δοκεῖν. Κἂν γὰρ ἐκγένηται τοῦτο, ἀλλ' οὖν τῶν ἐσομένων σοι φοβερῶν, οὐ ρύσεται σε ἢ καθ' αὐτὴν πονηρία. Ὡσπερ δὲ κτῆμα τὸ ἐξ ἀρπαγῆς βλα βερώτατον καὶ ἀνοσιώτατον, οὕτω καὶ ἀνδρὶ ἐπιθυμητῇ χρημάτων οὐκ ἐκγίνεται χόρος, οὔθ' ἢ παρὰ τῶν πέλας εὐνοια· κἂν ὅτιοῦν μάλιστα πάμπλου ἀργύριον ἐπικτήσωνται. Τοῦτο μὲν γὰρ μάταιον. Ἀγαθότης δὲ τοὺς συνόντας αὐτῇ ὑπερευφραίνουσα, ἀνδρείους ἀπεργάζεται τοῦ καθορᾶν ἕκαστα τῶν πραγμάτων παρέχουσα τὴν δύναμιν. Μέγα δὲ καὶ τὸ μὴ προστετη κέναι τοιαύταις φροντίσιν· ὁ μὲν γε πένης, κἂν δοῦλος ᾦ, καὶ μὴ ὑπερεμπλήσας τὴν ἑαυτοῦ γαστέρα, προσηνοῦς μεταλαμβάνει τῆς διὰ τοῦ ὕπνου ἀνέσεως· πλοῦτου δὲ ἐπιθυμία σύνεστι ἀγρυπνίαις καὶ καμὰ τοῖς ψυχῆς. Τί δ' ἂν γένοιτο τούτου ἀτοπώτερον, ἢ τὸ μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἀποθησαυρίζοντα τὸν πλοῦτον συντηρεῖν, μυρίων ἑαυτῷ φυλάσσειν κακῶν ἀφορμῆν; Καὶ τὸν πλοῦτον ἐκεῖνον ἀνάγκη ἀπολέσθαι ποτὲ καὶ διαφθαρῆναι, εἴτε γένοιτο τῷ κτησαμένῳ τέκνα, εἴτε καὶ μὴ· αὐτὸν τε εἰ καὶ μὴ βούλοιο προσήκει τοιοῦτον εἰς τὴν γῆν πεσεῖν καὶ ἀπελθεῖν, οἷος καὶ ὁπότε εἰς τὸ εἶναι παρῶν ἐτύγχανε. Κεναῖς δὲ χερσὶν ἀπιέναι μέλλων, αὔξει τὴν ἑαυτοῦ κακίαν, ὡσπερ οὐκ ἐνθυμούμενος, ὅτι ἐπίκειται αὐτῷ τέλος τοῦ βίου τῇ γενέσει ὅμοιον, καὶ ὅτι ἀνόνητα μοχθεῖ, εἰς δὲ τινα μᾶλλον ἀνέμου ὀρμῆν, ἢπερ τῇ ἑαυτοῦ σπουδῇ χαριζόμενος, καταναλώσας τὸν ἑαυτοῦ βίον σύμπαντα, ἔν τε ἐπιθυμίαις ἀνοσιωτάταις, καὶ ἐν ὀρμαῖς ἀλόγοις, ἔτι δὲ λύπαις καὶ ἀρβωστίαις. Καὶ συνελόντι φάναι, σκότος μὲν εἰσι τῷ τοιούτῳ αἰ ἡμέραι· πένθος δὲ ἡ ζωὴ. Ἀγαθόν γε μὴν ἐκεῖνο καὶ οὐκ ἀπόβλητον· Θεοῦ γὰρ ἔστι δῶρον, τὸ δυνηθῆναι ἀπο λαῦσαι ἄνθρωπον τῶν ἑαυτοῦ καματῶν ἐν εὐφροσύνῃ, θεόσδοτα, καὶ οὐχ ἀρπακτικὰ δεξάμενον κτῆμα τα. Οὔτε γὰρ λύπαις οὗτός γε νοσεῖ, οὔτε ὡς ἐπὶ πολὺ ἐνθυμήσει πονηραῖς δουλεύει· συμμετρεῖται δὲ τὸν ἑαυτοῦ βίον εὐποιίαις τοῖς πᾶσιν εὐθυμούμενος, καὶ ἀγαλλιώμενος τῇ τοῦ Θεοῦ δωρεᾷ.

ΚΕΦΑΛ. ζ

1 Παρέξομαι δὲ τῷ λόγῳ, τὴν μάλιστα ἐπιπολά ζουσαν ἀνθρώποις κακοπραγίαν. Ὅταν Θεὸς μὲν τὰ 1004 καταθύμια αὐτῶν ἅπαντα ἐπιχορηγήσας, μηδένοσ οὐτινοσοῦν τῶν εἰς ἐπιθυμίαν ἐλθόντων αὐτὸν ἀφέληται, μὴ περιουσίας, μὴ πολυδοξίας, μὴ τῶν λοιπῶν περὶ ὅσα ἄνθρωποι ἐπτόνηται· ὁ δὲ τοῖς πᾶσιν εὐθυνοῦμενος, ὡσπερ τούτῳ μόνῳ θεηλάτῳ κακῶ συνεχόμενος, τῷ μὴ ἀπολαύειν, ἐταίρῳ τῷ αὐτοῦ ταμιεύσεται, πεσῶν ἄκαρπος καὶ ἑαυτῷ, καὶ τοῖς πλησίον. Τοῦτο μέγα τεκμήριον καὶ ἔλεγχον περιφανῆ ὑπερβαλλούσης ἐγὼ τίθεμαι πονηρίας· ἄνδρα τε ἐκεῖνον, ὃς πλείστων πατῆρ ὀνομασθεῖς τέκνων ἀσινῶς, βιούσ δὲ χρόνον μακρὸν, οὐκ ἐπλήσθη χρηστότητος τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοσοῦτον, θάνατον πείραν οὐ λαβῶν· τοῦτον ἐγῶγε, οὔτε τῆς πολυπαι δίας, οὔτε τῆς πολυημερίας ζηλώσοιμ' ἂν· καὶ προκρίνω δὲ αὐτοῦ ἄωρον γαστρὸς μητρῶας ἐκπεσὸν ἔμβρυον. Ἐκεῖνο γὰρ ὡσπερ ἦλθε ματαίως, οὕτως ἄπεισι καὶ λαθραίως ἐν ἀμνηστία, οὐχ ἀψάμενον κακῶν, οὐδὲ προσβλέψαν ἡλίῳ. Τοῦτο κουφότερον, ἢπερ τῷ πονηρῷ, κἂν χιλίοις ἔτεσι τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἀνα μετρησαμένῳ ἀγαθότητα μὴ ἐπιγνῶ. Τέλος δὲ ἀμφοῖν θάνατος. Ἐλεγχόμενου ἄφρονος, μάλιστα τῷ πλησμονῆν μηδεμιάς λαμβάνειν ἐπιθυμίας. Ὁ δὲ σώφρων, τούτοις οὐκ ἐνίσχεται τοῖς πάθεσιν. Ὡς δ' ἐπὶ τὸ πλείστον εὐθύτης ζωῆς ἄνθρωπον τῇ πενίᾳ ὀδηγεῖ. Ἐξίστησι δὲ πολλοὺς ὀφθαλμῶν λίχνων θεάματα, τὴν ψυχὴν ἐρεθίζοντα, ἐπ' ἀνόνητον σπουδῆν ἔλκοντα, διὰ τῆς τοῦ ὀφθῆναι κενῆς ἐπιθυμίας. Τὰ μὲν τοι νῦν γεγεννημένα ἤδη ἔγνωσται· καὶ σαφὲς τυγχάνει, ὡς τοῖς

ὕπερ αὐτὸν ἄνθρωπος ἀντιτάσσεσθαι οὐχ οἷός τε. Φλυαρίαι γε μὴν κατὰ ἀνθρώπους στρέφονται, τὴν τῶν χρωμένων ἄνοιαν ἐπαυξάνουσαι.

ΚΕΦΑΛ. Ζ΄.

1 Μηδαμῶς γὰρ πλέοντι ὠφελουμένου τοῦ γινώσκοντος τὰ αὐτῶ συμβησόμενα παρὰ τὸν βίον καταθύμια· θῶμεν γὰρ τοῦτο· ὅμως δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων περιεργία ἐπιτεχνᾶται, ὡς καὶ τὰ μετὰ θάνατόν τινος ἐκάστου ἐσόμενα, πολυπραγμονεῖν τε καὶ δοκεῖν εἰδέναί. Μνήμη δὲ ἀγαθῆ ψυχῆ προσηνεστέρα, ἢ περὶ σώματι ἔλαιον· καὶ βίου ἕξοδος, ἀμείνων γενέσεως· καὶ αἰρετώτερον πενθεῖν, ἢ κωμάζειν, καὶ τὸ παρ εἶναι τοῖς λυπουμένοις, ἢ τοῖς μεθυσκομένοις. Ἔστι γὰρ οὕτω, λαβόντα τινὰ τοῦ βίου τέλος μὴ εὐλαβῆ θῆναι περὶ τῶν ἀμφ' αὐτόν. Γέλως δὲ θυμὸς ἔμφρων προτιμότερος· αὐστηρᾶ γὰρ διαθέσει προσώπου, κατορθοῦται ψυχῆ. Αἱ μὲν τοίνυν τῶν σοφῶν ψυχαὶ, σκυθρωπάζουσι καὶ συστέλλονται, αἱ δὲ τῶν ἀφρόνων ἐπαιρόμεναι διαχέονται. Πολὺ δὲ ἐστὶν εὐκταιότερον ἐπίπληξιν σοφοῦ ἐνὸς δεξασθαι, ἢ ὅλου 1005 χοροῦ ἀνθρώπων φαύλων καὶ δυστήνων ἀδόντων γενέσθαι ἀκροατήν. Τῶν γὰρ ἀφρόνων ἀνθρώπων ὁ γέλως, ἀκανθῶν πολλῶν λάβρω πυρὶ καιομένων ἤχῳ προσέοικεν. Ἄθλιον δὲ καὶ τοῦτο, κακόν γε μὴν μέγιστον ἢ συκοφαντία· αὕτη γὰρ σοφῶν ἐπιβουλεύει ψυχαῖς, καὶ ἐπιχειρεῖ διαφθεῖρειν τὴν γενναίαν ἐνστασιν τῶν ἀγαθῶν. Λόγων δὲ οὐκ ἀρχόμενον, ἀλλὰ παυόμενον ἐπαινεῖν προσήκει, καὶ τὸ μέτριον ἦθος ἀποδέχεσθαι, καὶ μὴ τὸ μετεωριζόμενον καὶ τετυφωμένον. Πάνυ δὲ χρή θυμοῦ φεῖδεσθαι, καὶ μὴ εἰς ὀργὴν προχείρως καταφέρεσθαι, ἥτινι ἄφρονες δουλεύουσιν. Ἀμαρτάνουσι δὲ οἱ λέγοντες τοῖς πρότεροις ἀμείνονα δεδόσθαι βίον, καὶ οὐ συνιᾶσιν, ὅτι πάμπλου διαφέρει σοφία τῆς τῶν χρημάτων περιουσίας· καὶ τοσοῦτόν ἐστι φανερωτέρα, ὅσον ἄρ γυρος λαμπρότερος φαίνεται τῆς ἑαυτοῦ σκιάς. Ζωὴ γὰρ ἀνθρώπου, οὐκ ἐξ ἐπικήρου πλούτου κτήσεως, ἀλλ' ἐκ σοφίας περιγίνεται. Τίς δὲ καὶ δυνήσεται, εἰπέ μοι, τὴν τοσαύτην καὶ οὕτω χρηστὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ἐξαιρεῖν; ἢ τίς ἀνακαλέσασθαι τὰ δοκούντα παρημελῆσθαι ὑπὸ Θεοῦ δικαίως; Πράττων δὲ οὐκ ὀρθῶς πρότερον ἔγωγε κατενόησα τὰ σύμπαντα, καὶ δίκαιον ἐμμένοντα τῇ δικαιοσύνῃ, καὶ μέχρι θανάτου μὴ ἐξιστάμενον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν ἐπιβουλεύόμενον, καὶ ἀσεβῆ συναποθνήσκοντα τῇ ἑαυτοῦ κακία. Χρὴ δὲ δίκαιον ὄντα μὴ πάνυ τοιοῦτον εἶναι δοκεῖν, μηδὲ ἄγαν σοφὸν καὶ ὑπερμέτρως· ὅπως μὴ τι πταισας, πολλαπλασίονα ἀμαρτήσῃ. Καὶ μὴ ἔσοτολμηρὸς καὶ προπετής, μὴ σε θάνατος ἀρπάσῃ ἄκαιρος. Μέγιστον δὲ ἀγαθὸν ἀντιλαμβάνεσθαι Θεοῦ, καὶ ἐν τούτῳ ὄντα μηδὲν ἀμαρτάνειν. Τῶν γὰρ ἀμιάντων χειρὶ ἀνάγνωψαύειν, μυσαρὸν. Ὁ δὲ μετὰ φόβου Θεοῦ ὑπέικων ἅπαντα διαφεύγει τάναντία. Σοφία δὲ βοηθείας, στίφους ἀνδρῶν τῶν δυνατωτάτων ἐν πόλει μείζονα δύναται, ἢ καὶ συγγινώσκει δικαίως πολλάκις τῶν δεόντων ἀποτυγχάνουσιν. Ἄπταιστος γὰρ ἐστὶν οὐδὲ εἷς. Ἀσεβῶν δὲ λόγοις, οὐδ' ὅπως οὖν τι χρὴ προσιέναι, ὅπως μὴ τῶν κατὰ σοῦ λόγων αὐτήκοος γενόμενος, ὡς περ δούλου πονηροῦ φλυαρίας· ἔπειτα δηχθεὶς τὴν καρδίαν, ὕστερον ἐν πολλαῖς πράξεσιν εἰς τὸ ἀντικαταράσασθαι καὶ σὺ ἐκτραπῆς. Ἐγνων δὲ ταῦτα ἐγὼ ἅπαντα, σοφίαν ἐκ Θεοῦ λαβὼν, ἣν ὕστερον ἀποβαλὼν, οὐκέτι οἷός τε ἤμην ὅμοιος εἶναι. Ἐφυγε γὰρ ἀπ' ἐμοῦ σοφία εἰς μῆκος ἄπειρον, καὶ εἰς βάθος ἀμέτρητον, ὡς μὴ εἶναι αὐτῆς λαβέσθαι μηκέτι. Ὡστε ὕστερον καὶ τοῦ ἐπιζητεῖν αὐτὴν, τέλειον ἀπεσχόμην· καὶ οὕτε ἐνεθυμούμην ἔτι τοῦ κατανοεῖν τὰς τῶν ἀσεβῶν ἀφροσύνας καὶ βουλάς ματαίας, καὶ ἀλύοντα βίον. Οὕτω δὲ διακείμενος, εἰς αὐτὰ διηνέχθην, καὶ ἐπιθυμία συσχεθεὶς θανατηφόρῳ, ἔγνων τὴν γυναῖκα, γῆν τινα, ἢ εἴ τι ἕτερον τοιοῦτον ὑπάρχουσαν. 1008 Καρδία μὲν γὰρ αὐτῆς σαγηνεύει τοὺς παριόντας, χειρὶ δὲ χεῖρα συνάψασα μόνον, κατέχει ἢ εἰ δεσμοῖς περιβάλλουσα εἴλικε. Μόνος δ' ἂν ἀπ' αὐτῆς ῥυσθείης,

τὸν Θεὸν ἴλεω καὶ ἐπόπτην ἐσχηκώς· ὡς ὃ γε ἁμαρτία δεδουλωμένος οὐκ ἂν ἐκφύγοι. Ζητήσας δ' ἐγὼ διὰ πασῶν γυναικῶν σωφροσύνην αὐτῶν, εὖ ρον ἐν οὐδεμιᾷ. Καὶ ἄνδρα μὲν τις ἐν χιλίοις γνοίη ἂν σῶφρονα, γυναῖκα δὲ οὐ. Κατενόησα δὲ ἐκεῖνο μάλιστα, ὅτι ἄνθρωποι ὑπὸ Θεοῦ ἀπλοῖ ταῖς ψυχαῖς γενόμενοι, ἑαυτοῖς ἐπισπῶνται λογισμοὺς ποικίλους καὶ ζητήσεις ἀπεράντους, καὶ σοφίαν ζητεῖν προσποιούμενοι, περὶ ῥημάτια κατατρίβονται.

ΚΕΦΑΛ. Η΄.

1 Σοφία δὲ ἐν ἀνθρώπῳ ἐξεταζομένη, καὶ διὰ προσώπου φαίνεται φωτίζουσα τὸν κεκτημένον· ὡσπερ οὖν ἀναίδεια, μίσους εὐθὺς ὀφθέντα ἄξιον ἐκεῖνον ἐλέγχει, ὥπερ ἐνώκησε. Πάνυ δὲ χρή ἐπιμελῶς τοῖς τοῦ βασιλέως προσέχειν λόγοις, ὅρκον δὲ ἐκ παντὸς τρόπου φεύγειν, μάλιστα τὸν εἰς Θεοῦ ὄνομα γινόμενον. Ἐφίστασθαι δὲ ὅμως προσήκει λόγῳ πονηρῶ· ἀλλὰ φυλάσσεσθαι ἅπασαν τὴν εἰς τὸν Δεσπότην βλασφημίαν. Οὐ γὰρ δὴ ἐπάγοντός τι μέμφεσθαι ὑπάρξει, οὐδὲ ἀντιλέγειν τοῖς τοῦ μόνου δυνάστου καὶ βασιλέως δόγμασι. Βέλτιον δὲ, καὶ λυσιτελέστερον ἐμμένοντα ταῖς ἱεραῖς ἐντολαῖς, λόγων τῶν πονηρῶν ἐκτὸς καθεστάναι. Σοφὸς γὰρ ἀνὴρ ἐπίσταται καὶ προγινώσκει τὴν εἰς καιρὸν κρίσιν, ὅτι δικαία ἔσται. Πάντα γὰρ τὰ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων πράγματα περιμένει τὴν ἄνωθεν κόλασιν· πλὴν ὃ γε πονηρὸς, οὐ λίαν γινώσκειν ἔοικεν, ὅτι πολλῆς ἐπ' αὐτῷ οὔσης προνοίας, οὐδὲν ὀτιοῦν εἰς τὸ μετέπειτα λήσεται. Οὐ γὰρ οἶδε τὰ ἐπιόντα· οὐδὲν γὰρ αὐτῶν κατ' ἀξίαν τις ἀναγγεῖλαι δυνησεται· ὅτι οὐχ οὕτως τις ἰσχυρὸς ὑπάρξει, ὡς τὸν ἀφαιρούμενον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἄγγελον κωλύσαι δύνασθαι, οὐδέ τις ὅλως μέθοδος εὐρεθείη ἂν τοῦ παραγράφασθαι πῶς τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς· ἀλλ' ὡσπερ ἐν πολέμῳ μέσῳ ληφθέντα, ἄφυκτα πανταχόθεν ἔστιν ὄρα, ἀσεβεία δὲ πᾶσα ἀνθρώπου συνεξόλλυται. Καὶ ἐκπέπληγμα δὲ, ὅπότε ἂν ἀπίδω οἷα καὶ ὅσα εἰς βλάβην τῶν πέλας ἄνθρωποι ἐπιτετηδεύκασιν. Ἐπίσταμαι δὲ προαναρπαζομένους ἐνθὲνδε τοὺς ἀσεβεῖς καὶ γινομένους 1009 ἐκ ποδῶν, ἄνθ' ὧν ἑαυτοὺς ματαιότητι δεδώκεσαν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐφ' ἀπάντων μετέρχεται ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια ὀξέως διὰ τὴν πολλὴν ἀνεξικακίαν, οὐδὲ παραυτίκα τιμωρεῖται ἐπὶ ταῖς πλημμελείαις, τούτου χάριν οἶεται δεῖν ὁ πονηρὸς ἀνὴρ ἁμαρτάνειν ἐπὶ πλεῖον, ὡς ἀθῶος ἀπαλλάξων· οὐ συνιείς, ὅτι καὶ μετὰ πάμπολυ χρόνον ἀδικήσας οὐ λήσεται· ἀγαθὸν γε μὴν μέγιστον, εὐλαβεῖσθαι Θεόν· οὐπερ ἀσεβῆς ἐκπεσὼν, οὐ πολὺν χρόνον τῇ ἑαυτοῦ μωρίᾳ καταχρήσεται. Χειρίστη δὲ καὶ ἐψευσμένη δόξα ἀνθρώπους ἐπινέμεται πολλάκις, περὶ τε δικαίων καὶ ἀδίκων. Ὑπολαμβάνουσι γὰρ περὶ ἐκατέρων τάναντία· καὶ δίκαιός γε τις ὢν, οὐ τοιοῦτος ἔδοξε· καὶ πάλιν ἀσεβῆς, ἔμφρων ἐνομίσθη. Ταύτην ἔγωγε τὴν πλάνην χαλεπὴν ἐν τοῖς μάλιστα τίθεμαι. Ἐδοξα δὲ ποτε τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν βρῶσιν εἶναι καὶ πόσιν· καὶ κείνον θεοφιλέστατον, ὃς ἂν τούτων ἀπολαύη παρὰ τὸν βίον, ὡς οἶόν τε μάλιστα· καὶ παραμυθίαν τῆς ζωῆς, τὴν τοιαύτην εὐθυμίαν μόνην ἠγησάμην· καὶ τοίνυν προσεῖχον οὐδενὶ ἑτέρῳ, ἢ τῇ οἴησει ταύτῃ, ὡς μήτε νύκτωρ μήτε μεθημέραν ἀπάντων, ὅσα πρὸς τρυφὴν ἀνθρώποις εὕρηται, ἑμαυτὸν ἀπάγειν. Ἔγνων τε τοσοῦτον, ὅτι ἐν ἐκείνοις τις ἐμφύρων, οὐδαμῶς δυνησεται, οὐδὲ πολλὰ μοχθήσας, εὐρεῖν τὸ ὄντως ἀγαθόν.

ΚΕΦΑΛ. Θ΄.

1 Ὡμιην γὰρ ἅπαντας τότε τῶν αὐτῶν ἀνθρώπους ἠξιώσθαι· καὶ εἴ τί τις σοφὸς, δικαιοσύνης μὲν ἐπεμελήθη, ἀδικίαν δὲ ἐξετράπη, καὶ ἔχθραν ἔφυγε πρὸς ἅπαντας δεξιὸς ὢν, ὅπερ ἔστιν ἀρεστὸν Θεῷ, οὗτος ματαιοπονεῖν ἐφαίνετο. Τέλος δὲ

ἐν ἐδόκει δι καίου τε καὶ ἀσεβοῦς, ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ, καθαροῦ τε καὶ ἀκαθάρτου, καὶ θεὸν ἰλασκομένου καὶ μὴ. Ὅτε γὰρ ἄδικος καὶ ὁ ἀγαθός, ὅτε ἐπίορκος, καὶ ὁ τέλεον ὄρκον ἐκτρεπόμενος, εἰς ταῦτ' ἔλαύνειν ἠλπίζετο, κατάγνωσις τέ τις ὑπεῖσι τοῦ εἰς ὅμοια τελευτᾶν ἅπαντας. Γινώσκω δὲ νῦν ὡς ἀφρόνων ταῦτα ἐνθυμήματα, καὶ πλάναι καὶ ἐξαπάται. Καὶ πολλὰ λέγουσιν, ὡς ὁ ἀποθανὼν οἴχεται τέλεον· καὶ προτι μητέον τὸν ζῶντα τοῦ τεθνηκότος, κἂν ἐν σκότῳ κείμενος ἦ, κἂν κυνὸς τρόπον, τὸν βίον διαπορεύεται, παρὰ τὸν λέοντα τὸν τεθνηκότα. Οἱ μὲν γὰρ ζῶντες τοῦτο γοῦν ἐπίστανται, ὅτι τεθνήξονται· οἱ δὲ νεκροὶ οὐδ' ὀτιοῦν γινώσκουσιν. Ἀμοιβαὶ δὲ οὐδενὸς πρό κεινται μετὰ τὸ ἀποπληρῶσαι τὸ χρεῶν. Ἡ τε ἔχθρα καὶ ἡ φιλία ἢ πρὸς τοὺς τεθνηκότας, τέλος ἔχει. Ἐκείνων γὰρ, εἴτε ζῆλος, ἐξέλιπεν· εἴτε βίος, ἢ φά νισται. Μέτεστι δὲ οὐδενὸς τῷ ἄπαξ ἐντεῦθεν ἀπελ θόντι. Ταῦτα ἢ πλάνη ἐπάδουσα ἔτι, καὶ τοιαῦτα συμβουλεύει· τί πράττεις, ὦ οὔτος, καὶ οὐ τρυφᾷς, οὐδὲ ἐμφορῇ μὲν ἐδεσμάτων παντοίων, οἴνου δὲ ὑπερ ἐμπίπλασαι; Οὐκ αἰσθάνη, ὡς ἐκ θεοῦ ταυτὶ δέδοται πρὸς ἀπόλαυσιν ἀνεπικώλυτον; Περιβαλοῦ ἐσθῆτα 1012 νεόπλυτον, καὶ μύρω τὴν κεφαλὴν χρυσάμενος, ὅρα τὴν γυναῖκα ταύτην, κάκείνην δὲ ματαίως τὸν μά ταιον παρέλθε βίον; Ἐτερον γὰρ οὐδὲν ὑπολεί πεταί σοι παρὰ ταῦτα, οὐκ ἐνθάδε, οὐδὲ μετὰ θάνατον. Ἀλλὰ πράττε τὰ προστυχόντα. Οὔτε γὰρ λογισμὸν σέ τις τούτων εἰσπράξεται· οὔθ' ὅλως γινώσκειται ἐκτὸς ἀνθρώπων τὰ ὑπ' ἀνθρώπων γινόμενα. Αἰδῆς δὲ, ὃ τί ποτε καὶ ἔστιν, εἰς ὃν ἀπιέναι λεγόμεθα, σοφίας καὶ αἰσθήσεως ἀμοιρεῖ. Ταῦτα μὲν οἱ μά ταιοι. Ἐγὼ δὲ εὖ οἶδα, ὡς οὔτε οἱ κουφότατοι δο κοῦντες τὸν μέγαν δρόμον ἐκείνον ἀνύσουσιν, οὔτε οἱ δυνατοὶ καὶ φοβεροὶ παρὰ ἀνθρώποις δεδοξασμέ νοι, τὸν φοβερὸν πόλεμον νικήσουσιν. Ἀλλ' οὐδὲ ἐν ἐδωδῆς πλήθει φρόνησις δοκιμάζεται, οὐδὲ σύνεσις πλούτῳ κοινωνεῖν εἴωθεν. Οὐδὲ συγκαίρω τοῖς οἰο μένοις ἅπαντας τῶν ὁμοίων τεύξεσθαι. Πάνυ δὲ ὑπνώττειν εἰκόσιν οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνθυμούμενοι, καὶ μὴ λογιζόμενοι, ὡς δίκην ἰχθύων καὶ ὀρνέων ἀνὰρ παστοι γινόμενοι, ἐν κακοῖς κατατριβήσονται, ἄφνω τῆς ἀξίας λαχόντες ἐπιτιμίας. Ἐγὼ δὲ σοφίαν οὕτω τι μέγα ἠγοῦμαι, ὡς καὶ πόλιν μικρὰν ὑπ' ὀλίγων μὲν οἰκουμένην, ὑπὸ δὲ μεγάλου πολιορκουμένην βα σιλέως χειρὶ, πολλὴν καὶ μεγάλην ἠγοῦμαι, εἰ καὶ ἕνα σοφὸν ἄνδρα πολίτην ἔχοι πένητα. Δύναιτο γὰρ ἂν οὔτος καὶ ἐκ τῶν πολεμίων, καὶ ἐκ τῶν χαρακω μάτων τὴν ἑαυτοῦ διασῶσαι πόλιν. Καὶ ἄλλοι μὲν τὸν σοφὸν ἐκείνον οὐ γινώσκουσι πένητα· ἐγὼ δὲ καὶ πάνυ προκρίνω τὴν ἐν σοφίᾳ ἰσχὺν ταύτης τῆς δη μώδους δυνάμεως. Ἀλλ' ἐνθάδε μὲν ἀτιμάζεται σοφία πενία συνοικοῦσα· ἀκουσθήσεται δὲ μετέ πειτα ὑπερφωνοῦσα δυνάστας καὶ τυράννους κακῶν ὀρεγομένους. Σοφία γὰρ καὶ σιδήρου δυνατωτέρα· Ἀφροσύνη τε ἐνὸς πολλοῖς κίνδυνον ἐργάζεται, κἂν πολλοῖς καταφρόνητος ἦ.

ΚΕΦΑΛ. Γ'

1 Καὶ γὰρ μυῖαι ἐμπεσοῦσαι μύρω, καὶ ἐναποπνι γεῖσαι, ἀσχήμονα τοῦ ἡδέος ἐκείνου χρίσματος, τὴν τε ὄψιν, καὶ τὴν χρίσιν ἐργάζονται· σοφίας δὲ καὶ ἀφροσύνης οὐδὲν ἐν ταυτῷ μεμνήσθαι προσῆκον. Ὁ μὲν γε σοφὸς ἑαυτὸν ἐπὶ δεξιὰ τῶν πραγμάτων ὀδηγεῖ· ἀφρων δὲ εἰς ἀριστερὰ ἀπονέυκεν, οὐδ' 1013 ἔστιν ὅτε καλῶν ὀδηγῶν πραγμάτων ἀφροσύνη χρίσεται. Μάταια δὲ αὐτοῦ καὶ τὰ ἐνθυμήματα, ἀφροσύ νης ἀναπεπλησμένα. Εἰ δὲ καὶ πνεῦμά σοί ποτε, ὦ φίλος, πολέμιον προσπέσοι, ἐνστηθι ἐρῶμένως, γι νώσκων ὡς καὶ πολλῶν ἀμαρτημάτων πλήθος θεὸς ἰλάσασθαι δύναται. Τυράννου δὲ ἔργα ταῦτα, καὶ πα τρὸς πάσης πονηρίας· τὸν μὲν ἄφρονα εἰς ὕψος αἴρε σθαι, τὸν πλούσιον δὲ φρονήσει ταπεινοῦσθαι· καὶ δούλους μὲν ἀμαρτιῶν ἐπὶ ἵππον φερομένους, ἄνδρας δὲ ἱεροὺς βαδίζοντας ἀτίμως ὀραῖσθαι, τῶν πονηρῶν γαυρουμένων. Εἰ δὲ τις ἐτέρῳ ἐπιβουλεύει, λέληθεν αὐτὸν

ὡς ἑαυτῷ πρώτῳ καὶ μόνῳ ἔνεδρον ἐργάζεται. Ὁ δὲ καθαιρῶν ἄλλου ἀσφάλειαν, περιπεσεῖται ὄφεως δῆγματι. Ἀλλὰ μὴ [ἴσ. μὴν] ὁ λίθους ἐξαιρούμενος, ὑποίσει πόνον οὐ μικρόν· ἀλλὰ καὶ σχίζων ξύλα, ἐν αὐτῷ τῷ οἰκείῳ ὄπλῳ τὸν κίνδυνον οἴσει. Ἐὰν δὲ συμβῆ τοῦ στελεοῦ τὸν πέλεκυν ἐκπηδήσαι, θορυβηθήσεται ὁ ταῦτα ἐργαζόμενος, οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ συγκομίζων, καὶ ἐπαύξων αὐτὸς τὴν ἑαυτοῦ ἄδικον καὶ ὠκύμορον δύ' ναμιν. Ὅφεως δὲ δῆγμα λαθραῖον· οὐδὲν παραμυθῆ σονται οἱ ἐπάδοντες· μάταιοι γὰρ εἰσιν. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀγαθὸς ἀνὴρ ἀγαθὰ ἐργάζεται αὐτῷ τε καὶ τοῖς πλησίον· ὁ δὲ ἄφρων εἰς ὄλεθρον ἐμπεσεῖται διὰ τῆς αὐτοῦ φλυαρίας. Καὶ ἅπαξ ἀνοίξας τὸ στόμα, ἄρχεται ἀφρόνως, καὶ παύεται ταχέως, διὰ παντὸς ἐνδεικνύμενος τὴν ἑαυτοῦ ἄνοιαν. Ἀνθρώπῳ δὲ ἀδύνατόν τι γνῶναι, καὶ παρὰ ἀνθρώπου μαθεῖν τὰ ἀπ' ἀρχῆς, ἢ τὰ ἐπιόντα. Τίς γὰρ ἔσται ὁ μηνύσων; Ἀνθρωπος δὲ ὃς οὐκ οἶδεν εἰς τὴν ἀγαθὴν πορευθῆναι πόλιν, κά κωσιν ὑπομένει, τοῖς τε ὀφθαλμοῖς, καὶ τῷ παντὶ προσώπῳ. Πόλει δὲ ἐκείνῃ κακὰ προλέγω, ἧς ὁ τε βασιλεὺς νέος, καὶ οἱ ἄρχοντες γαστρίμαργοι. Μακαρίζω δὲ γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἧς βασιλεύει ὁ τοῦ ἐλευθέρου υἱός· ἔνθα εὐκαίρως ἀπολαύσουσιν ἀγαθῶν, οἱ ἐκεῖσε ἄρχειν ἠξιωμένοι. Ὀκνηρὸς δὲ καὶ ἀργός, οἶκον ἐλαττοῦσι χλευασταὶ γενόμενοι· καὶ εἰς τὴν ἑαυτῶν λαιμαργίαν, τοῖς πᾶσι καταχρώμενοι, ἀργυρίῳ ἀγώγιμοι, ἔνεκα ὀλίγου τιμήματος πάντα αἰσχρῶς καὶ ταπεινῶς πράσσειν ὑπομένοντες. Βασίλει δὲ, καὶ ἄρχουσιν, ἢ δυνάσταις ὑπακούειν προσήκει, καὶ οὐκ ἀπεχθάνεσθαι, οὐδ' ὄλως λυπηρόν τι εἰς αὐτοὺς ῥῆμα ἀπορρίπτειν. Δέος γὰρ, μὴ τὸ καὶ τὸ κα ταμόνας εἰρημένον, εἰς φανερόν πως ἔλθῃ. Τῷ γὰρ μόνῳ καὶ πλουσίῳ καὶ μεγάλῳ βασιλεῖ ἄγγελοι ὀξεῖς καὶ ὑπόπτεροι ἅπαντα διακομίζουσι, πνευματικὴν ὁμοῦ καὶ λογικὴν τελοῦντες ὑπηρεσίαν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ΄.

1 Κοινωνεῖν γε μὴν ἄρτου καὶ τῶν ἀναγκαίων, ἃ πρὸς τὸν βίον ἀνθρώποις, δίκαιον. Εἰ γὰρ καὶ παραυτίκα τισὶ δόξεις ἀπολλύναι, ὡσπερ ὕδατι τὸν ἄρτον παραδιδούς, ἀλλ' οὖν προϊόντος τοῦ χρόνου, οὐκ ἀνόνητός σοι φανεῖται ἡ φιланθρωπία. Δίδου δὲ ἀφειδῶς, καὶ μέριζε τὰ σαυτοῦ πλείοσιν· οὐ γὰρ ἐπίστασαι τί ποτε ἢ ἐπιούσα ἐποίησεν ἡμέρα. Κατέχουσι δὲ οὐδὲ νεφέλαι τὸν ἑαυτῶν πολὺν ὑετὸν, ἀλλὰ τὸν ὄμβρον ἐπὶ 1016 γῆν ἀφιάσιν· καὶ οὐδὲ δένδρον εἰς αἰεὶ ἔστηκεν, ἀλλὰ κἂν ἄνδρες αὐτοῦ φείσωνται, ἀνέμῳ γοῦν ἀνατραπῆ σεται. Πολλοὶ δὲ βούλονται καὶ τὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐσόμενα προγινώσκειν, καὶ τις εἶς τε νεφέλας ἀφορῶν, καὶ περιμένων ἀνεμον, ἀμήτου ἢ λικμητοῦ ἀπέσχετο, ἐπὶ μηδενὶ πεπεισμένος, μηδὲ γινώσκων τὶ τῶν ἐκ Θεοῦ ἐσομένων· ὡσπερ οὐδὲ οἶον ἢ κυοφοροῦσα τέξεται. Σπείρας δὲ ἐν καιρῷ, συγκόμιζε τοὺς καρποὺς, ὅπῳτ' ἂν τούτου καιρὸς ἐνστή· ἄδηλον γὰρ, ὅποια αὐτῶν ἔσται ἀμείνω τῶν φυέντων. Γένοιτο δὲ ἅπαντα εἰς ἀγαθόν. Λογίζόμενος δέ τις, ὡς καλὸς μὲν ὁ ἥλιος, ἡδὺς δὲ οὗτος ὁ βίος, ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸ πολυχρόνιον γενέσθαι διαπαντὸς εὐφραϊνόμενον, καὶ ὡς φοβερὸν ὁ θάνατος, καὶ αἰδῖον κακόν, καὶ εἰς τὸ μηδὲν ἄγων, οἴεται χρῆναι, πάντων μὲν ἀπολαύειν τῶν παρ' ὄντων καὶ δοκούντων ἡδέων. Συμβουλευεῖ δὲ καὶ τοῖς νέοις, τῇ ἑαυτῶν ὥρᾳ καταχρῆσθαι ἀνέντας τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς εἰς πᾶσαν ἡδονὴν, καὶ χαρίζεσθαι μὲν ἐπιθυμίαις, πράττειν δὲ τὰ αὐτοῖς δοκοῦντα, καὶ βλέπειν τὰ τέρποντα, καὶ ἀποστρέφεσθαι τὰ μὴ οὕτως ἔχοντα. Πρὸς ὃν τοσοῦτον λέξω· Ὅτι ἀνοηταίνεις, ὦ οὗτος, μὴ προσδοκῶν τὴν ἐφ' ἅπασιν τούτοις ἐκ Θεοῦ κρίσιν ἐσομένην. Πονηρὸν δὲ ἀσωτία καὶ ἀσέλγεια, καὶ ῥυπαρὰ σωμάτων ἡμετέρων ὕβρις ὀλέθριος. Νεότητι μὲν γὰρ ἄνοια παρέπεται· ἄνοια δὲ ἄγει εἰς ὄλεθρον.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ΄.

1 Χρῆ δὲ ἔτι νέον ὄντα φοβεῖσθαι Θεόν, πρὶν ἢ ἑαυ τὸν παραδοῦναι κακοῖς, πρὶν ἔλθεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ με γάλην ἡμέραν καὶ φοβερὰν, ὅποτε ἥλιος μὲν οὐκέτι λάμπει, οὐδὲ σελήνη, οὐδὲ οἱ λοιποὶ ἀστέρες, κινηθῆ σονται δὲ αἱ ὑπέρτεροι δυνάμεις, ἐν ἐκείνῳ τῷ ὄλων χειμῶνι καὶ ταραχῶ, οἱ κοσμοφύλακες ἄγγελοι· ὡς παύσασθαι μὲν ἄνδρας δυνάστας, παύσασθαι δὲ καὶ γυναῖκας ἐργαζομένας, φευγούσας εἰς τὰ σκοτεινὰ τῶν οἰκημάτων, κεκλεισμένων ἀπασῶν τῶν θυρῶν· καὶ τις γυνὴ τοῦ ἀλήθειν ἀποσχομένη διὰ τὸ δέος, ἰσχυροτάτη φωνῆ χρήσεται ὡσπερ λεπτότατον ὄρνεον· ἅπασαι δὲ ἄναγνοι γυναῖκες εἰς γῆν πεσοῦνται, καὶ πόλεις καὶ αἱ τούτων ἀρχαὶ αἱ μαιφόνιοι, περιμένουσαι τὴν ἄνωθεν κόλασιν, ἐνστάντος καιροῦ πικροτάτου καὶ αἱματώδους, ὡσπερ ἀνθοῦντος ἀμυγδάλου καὶ συνεχῶν ἐπικειμένων κολάσεων, ὡσπερ πλήθους ἐφιπταμένων ἀκρίδων, καὶ ἐκποδῶν ῥιπτουμένων τῶν παρανόμων, ὡσπερ μελαίνης καὶ εὐκαταφρονῆ του καππάρεως. Καὶ ὁ μὲν ἀγαθὸς ἀνὴρ εἰς αἰώνιον οἶκον τὸν ἑαυτοῦ χαίρων πορεύσεται· οἱ δὲ γε φαῦλοι, πάντα τὰ αὐτῶν ἐμπλήσουσι κοπτόμενοι, καὶ οὔτε ἀργύριον ἀποτεθησαυρισμένον, οὔτε χρυσίον δόκιμον ἐπωφελὲς ἔτι. Μεγάλη γὰρ ἅπαντα καθέξει πληγὴ, 1017 καὶ μέχρις ὑδρίας ἐστῶσης πρὸς τινὶ κρήνῃ, καὶ τροχοῦ ὀχήματος, ὃν ἂν τύχη καταλελειφθαι ἐν τῷ κοιλωματι παυσασμένης, χρόνον τε περιδρομῆς, καὶ τῆς δι' ὕδατος ζωῆς παροδεύσαντος τοῦ λουτροφόρου αἰῶνος. Ἀνθρώπων δὲ ἐπὶ γῆς κειμένων μία σωτηρία, εἰ ἐπιγνοῖεν αὐτῶν αἱ ψυχαὶ, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀναπαύειν ὑφ' οὗ καὶ γεγέννηται. Λέγω τοίνυν αὐθις ἅ καὶ πρότερον εἴρηκα, πάνυ ματαίως ἀνθρώπους διακεῖσθαι, καὶ μήτε ὑπερβολὴν ὅλως ἐνδέχεσθαι τῶν ἐπινοουμένων πραγμάτων τὴν ματαιότητα. Περιττὸς δέ μοι ὁ κάματος ἐκκλησιάζοντι σοφῶς, ὅτι διδάσκειν ἐπιχειρῶν τὸν λαὸν τοῦτον ἀδιδάκτως καὶ ἀνιάτως ἔχοντα. Δεῖ δὲ ἀνδρὸς γενναίου, πρὸς τὸ συνιέναι λόγους σοφίας δυνηθῆναι. Ἐγὼ δὲ ἤδη πρεσβύτης ὢν, καὶ μακρὸν βίου διεληθὼν χρόνον, ἔκαμον εἰς τὸ ἀνευρεῖν τὰ τῷ Θεῷ ἄρεστὰ διὰ τῶν τῆς ἀληθείας μυστηρίων. Ἐπίσταμαί τε ὡς ἐπεγείρει ψυχὰς, καὶ νύττει οὐχ ἥττον τὰ τῶν σοφῶν παραγγέλματα, ἢ διατίθεται σώματα βουκέντρῳ, ἢ ἡλῶ ἐμπερονηθέντα. Δώσουσι δὲ τινες τὰ σοφὰ ἐκεῖνα διδάγματα, παρ' ἐνὸς ἀγαθοῦ λαβόντες ποιμένος καὶ διδασκάλου, ὡσπερ ἐξ ἐνὸς στόματος ἅπαντες αὐτοῖς συμφώνως δαψιλέστερον τὰ πιστευθέντα διηγούμενοι. Λόγων δὲ πολλῶν οὐδὲν ὄφελος· οὐδέ σοι συμβουλεύω, ὦ φίλος, ἀνόνητα καταγράφειν τὰ περὶ τὸ προσῆκον, ἐν οἷς τοῦ κάμνειν εἰκὴ ἔστιν οὐδὲν πλέον. Ἀλλὰ μοι λοιπὸν ἐπιλόγου δεήσει τοιοῦδέ τις, ὅτι· ὦ ἄνθρωποι, ἰδοὺ διαρρήδην ὑμῖν καὶ συντόμως προαγορεύω, φοβεῖσθαι μὲν Θεὸν τὸν πάντων δεσπότην τε ὁμοῦ καὶ ἐπόπτην, τηρεῖν δὲ αὐτοῦ καὶ τὰ παραγγέλματα· πείθεσθαι δὲ, πάντα τινὰ μετέπειτα καὶ κριθήσεσθαι, καὶ κατ' ἀξίαν ἀπολήψεσθαι ἕκαστον τῶν αὐτοῦ ἔργων τὴν ἀμοιβὴν ἀγαθῶν τε ὁμοῦ καὶ φαύλων.